עין משפט
נר מצוה

יב
א מיי' הל' ברכות פ"ד הל"י סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רו ס"ו

יג
ב מיי' פ"ז שם הל"ב סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קס"ז ס"א

יד
ג מיי' שם פ"ד הל"י סמ"ג שם טוש"ע או"ח סי' רו סעיף ו

טו
ד מיי' שם ומיי' פי"ב מה' שבועות הל"א וכס"מ שם טוש"ע או"ח שם

שכבר הוציא. וכן גרסינן שם ר"נ אמר המוציא לחם שכבר הוציא ורבנן אמרי מוציא לחם מן הארץ שהוא עתיד להוציא כדרך שגרסינן במס' כתובות דעתידה א"י להוציא גלוסקאות ולפיכך גרסינן שם ורבנן אמרין מוציא לחם מן הארץ שהוא עתיד להוציא לחם מן הארץ שנאמר יהי פסת בר בארץ. אבל באדם הראשון קודם החטא משמע שלא הי' מוציא גלוסקאות לחם וע"ז קאמרינן אתיין אילין פלוגתא כאילין פלוגתא דמר ר"ח בר יצחק ורבב"א חד אמר לפת לא פת הי' פי' במת"כ ז"ל במדרש דלפת הוי כל הזרעונים וכל הגריעינן והיטין בכלל חד מ"ד ס"ל דלפת הוא לא פת הי' קודם החטא וחד מ"ד ס"ל לפת לא פת עתיד להיות יהי פסת בר בארץ אבל קודם לא הי'. כן משמע לפי הגי' שבמדרש:
דתניא

ורבנן אמרי מוציא לחם מן הארץ אתיין אילין פלוגוותא כאילין פלוגוותא. לפת ר' חיננא בר יצחק ורבי שמואל בר אימי חד אמר לפת לא פת היתה וחרנא אמר לפת לא פת היא עתידה להיות °יהי פסת בר בארץ בראש הרים רבי ירמיה בריך קומי ר"ז המוציא לחם מן הארץ וקלסיה מה כרבי נחמיה [°]שלא לערב ראשי אותיות מעתה המן הארץ שלא לערב ראשי אותיות על דעתי' דר' נחמיה הבורא פרי הגפן ועל דעתייהו דרבנן בורא פרי הגפן ר' זריקן אמר ר"ז בעי *אהן דנסב תורמוסא ומברך עילוי ונפל מיניה מהו מברכה עילוי זמן תניינות מהו בינו לבין אמת המים אמרין תמן [א] לכך כוין דעתו מתחילה ברם הכא לא לכך כוין דעתו מתחלה *תני ר' חייא [ב] אין מברכין על הפת אלא בשעה שהוא פורס. א"ר הייא בר ווא הדא אמרה אהן דנסב פוגלא ומברך עילוי והוא לא אתי לידיה [ג] צריך למברכה עילוי זמן תניינות אמר רבי תנחום בר יודן [ד] צריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שלא להזכיר שם שמים לבטלה: [°]עד כמה יברך ר' חננא ור' מנא חד אמר עד כזית וחרנא אמר
עד

°יהי תהלים עב

תורה אור

היא והיינו על זמן בריאת עולם שקודם שחטא אדם היתה הארץ מוציאה לחם ממש וכשחטא נגזר עליו בזעת אפך תאכל לחם ונהפכה לתבואה וכדאמר בב"ר פ' ט"ו ואיתא נמי להא שם וזהו דקאמר אתיין אילין פלוגוותא וכו' כדלקמן: ורבנן אמרי מוציא. דמוציא הוא דמשמע לשעבר כדכתיב אל מוציאם ממצרים וכבר הוציאם אבל המוציא להבא משמע כדכתיב המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים ובאותה שעה עדיין לא הוציאם וה"נ הרמז שעתיד להיות מוציא לחם ממש מן הארץ כדדרים לקמיה מיהי פסת בר בארץ שעתידה ארץ שתוציא גלוסקאות: ואתיין. אילין פלוגתייהו כאילין פלוגתא בפירושא דלפת: לפת. כלומר כל מיני ירקות נקראין לפת ודרים להתיבה דעל שם זה נקראו לפת לא פת היתה כלומר וכי לא פת היתה ג"כ יוצאת מן הארץ כמות שהיא כדרך הירק הזה שיוצא מן הארץ כמו שהוא וזה כמ"ד דעל שעבר היא ברכת הפת שכך היתה יוצאת מן הארץ קודם החטא: וחרנא אמר לפת לא פת היא עתידה להיות. שתצא כמות שהיא כמו הירק הזה וכמ"ד שהברכה היא על העתיד וכמו שנא' יהי פסת בר בארץ: וקלסיה. על שאמר המוציא ומתמה הש"ס ומה זה דעביד כר' נחמן ולא כרבנן וקאמר דהיינו טעמי' שלא לערב ראשי אותיות מ"ם דמוציא עם המ"ם דהעולם: מעתה. ופריך וא"כ יאמר ג"כ המן הארץ שלא לערב מ"ם דמן עם מ"ם דלחם ולא משני מידי: מהו מברכה. אם צריך לברך על האחר פעם שנית מי אמרינן דכיון דנפל מידי' הראשון הסח דעתיה או לא: מה בינו לבין אמת המים. ומאי תיבעי לך לא יהא אלא כזה שעומד לשתות מאמת המים ומברך עליה ואע"ג דהני מיא אזלו והני אתו: אמרין. שאני היא התם דלכך כוין דעתו מתחילה כשבירך והיה יודע דמיא אזלי ואתו ונתכוין על הכל שיבאו לפניו אבל הכא וכי היה יודע שיפול התורמוס ממנו שיתכוין לכך: אלא בשעה שהוא פורס. לאכול הימנו אבל קודם שפורס לא שמא לא יזדמן לו אח"כ אותו הפת: אהן דנסב עיגולא. מי שלקח עיגול לחם א' ובירך עליו: והכא לא אתי בידיה. כלומר שכאן מיד לא נזדמן בידו לאכול כגון שנלקח ממנו וחזר ובא לידו אח"כ צריך לברך שנית: צריך לומר בשכמל"ו. על ברכה ראשונה שבירך שלא וכו': עד כמה יפרוס. מן הפת ויברך ברכת המוציא:
עד

מסורת הש"ס

ע' תוס' ברכות לט. ד"ה בצר. וע' תוס' שם לט: ד"ה והלכתא.

גליון הש"ס

[°] שלא לערב ראשי אותיות ע' ברא"ש בדף לח שם דמשני דכאן קרא כתיב המוציא לחם מן הארץ. וע' בכנה"ג ובטוש"ע סי' קסז וסי' ר"ב וע' ביפ"ת בראשית רבה פ' טו סי' ח:

[°] עד כמה יברך ע' במוהרא"פ שמפרש לענין ברכה. וע"כ ליינו מקומו בסי' קס"ח. אבל בירושלמי שנדפס עם פ"מ הגי' עד כמה יפרוס. ובאמת שזו גירסא יותר נכונה. ולזה רמז הרוקח בהל' סעודה והובא בב"י סי' קסז שכתב שיעור בליעה אית דאמרי כזית. ואית דאמרי פחות מכזית. וברוקח עצמו מבואר יותר שכתב על זה ומייתי מהא דהיה עומד וכו'. והוא מה שהוא לפנינו כאן. אבל ברמב"ם וטוש"ע סתמו בזה וכתבו שהם לא יבלע פרוסה קטנה. ע"ש.

מראה הפנים

וראיתם וגו' ובהא דקאמר הכא בפשיטות דפליגי ג"כ בבורא או הבורא וכתב הרשב"א ז"ל דבגמרין לא משתמע הכין ופוק חזי מאי עמא דבר ובאמת לכאורה היא קשה דלפי הך טעמא דקאמר הכא שלא לערב ראשי האותיות וזה לא שייכא בברכת בורא ואמאי קאמר דפליגי נמי בהאי ברכה אלא דנראה דהאי קאי על הא דפריך אהאי טעמא מעתה יאמרו ג"כ המן הארץ ושלא לערב ראשי אותיות ועלה קאמר מכיון דמיפרך האי טעמא א"כ נאמר דעל דעתיה וכו' דפליגי גם בברכת בורא דשייכא פלוגתייהו כמו דפליגי במוציא והמוציא וגמרא דילן ס"ל דהאי לאו פירכא היא דקרא הכי כתיבא להוציא לחם מן הארץ ואין לשנות ליבנא דקרא כדכתבו התוספת שם והשתא קיימא האי טעמא שלא לערב ראשי אותיות ולא פליגי אלא בהמוציא ומשום דיש בה עוד צירוף טעם מה שאין בברכת בורא. וזהו כוונתם בהא דליינו בד"ה והלכתא המוציא וכו' ובירושלמי מפרש טעמא וכו' כלומר דלהכי ניחא נמי דלא פליגי התם בברכת בורא:

רבי זריקן אמר ר' זעירא בעי אהן דנסב תורמוסא וכו' התוס' בדף ל"ט ע"א ד"ה בצר ליה שיעורא וכו' הביאו לזה בפשיטות ולא בדרך בעיא והרא"ש ז"ל מביא כפי הגי' שלפנינו וכן הובא בפי' ה"ר יונה ז"ל וכן הובא בשבולי הלקט מביאו הב"י בסי' ר"ו כמה שכתב בשם רב נסים גאון ז"ל וא"כ היה נראה דבעיא דלא איפשיטא היא ושלא להצריך אבל בקצרה ולבאר כוונת הרמב"ם לדינים שבבעיא מענין זה ומהו הנלמד מכאן לפי פירושו בהא דהכא דמה שכתוב בשבולי הלקט שהובא שם ומסתברא דלא איפשט בעיין ושמא סברת גאון ז"ל לשוויה כתיקו דאיסורא ולאומרא זו קשה בברכות דא"כ בטל הכלל דקי"ל כל ספק ברכות להקל והרמב"ם ז"ל הביא לדין זה ועוד כיוצא בו בפשיטות שכתב בפ"ד מהל' ברכות הל' י' אין מברכין על אוכל ולא על המשקה עד שיבא לפניו ואם בירך ואחר כך הביאו לפניו צריך לחזור ולברך נטל אוכל ובירך עליו ונפל מידו ונשרף או שטפו נהר נוטל אחר וחוזר ומברך עליו אע"פ שהוא מאותו המין וצריך לומר בשכמל"ו וכו' וכתב שם הכ"מ על הדין הראשון דהיינו מדאמרינן בירושלמי. וזהו הא דלקמן. אהן דנסב עיגולא והוא לא אתי בידיה צריך לברוכי עליה זמן תניינות כלומר והוא מי שתופס עיגולא וכבר בירך עליו קודם שבא לידו צריך הוא עכשיו לחזור ולברך. וכ"כ בב"י שם. והנה הפי' הזה אינו מכוון בדברי הש"ס דהא נסב עיגולא ומברך עילוי קאמר וכן הועתק בפי' ה"ר יונה והרא"ש וכן העתיק בעצמו בב"י שם אח"כ וא"כ משמעות דברי הש"ס שאחר שלקח בידו בירך עליו אלא שנפל מידו וזהו דין השני של הרמב"ם וזה הוא שנלמד מהאי דהכא בפשיטות והיא ממש דין דהתורמוס דאף דנראה לכאורה דהתורמוס בעיא דלא איפשיטא היא מיהו לפי דייקת איפשיטא היא מהא דקאמר על האי דתני ר"ח אין מברכין על הפת אלא בשעה שהוא פורס א"ר חייא בר ווא הדא אמרה וכו' דאף בהאי טעמא דר' חייא לא אתייא כהאי דאמר שם גבי פת בלנומה בקערה וכו' ופליגא דר' חייא דאמר צריך שתכלה ברכה עם הפת וכו' דמשמע דטעמא דר' חייא כדי לכלות הברכה עם שהוא פורס ומהכא משמע דטעמא הוי שלא יבלע קודם הברכה שמא תפול הפרוסה מידו אחר שבירך ויאבדה ויהיה צריך לחזור ולברך על הפרוסה אחרת ויש כאן ברכה לבטלה אבל אם הוא מברך קודם הבליעה על כל הפת אם תפול הפרוסה מידו יפרוס אחרת ולא יצטרך לברך וכן פירשו ה"ר יונה והרא"ש והתוס' שם ע"כ לזה. וסיימו ה"ר יונה והרא"ש אע"ג דגמרא דידן פליגא אירושלמי בהאי טעמא מ"מ למדים אנו מהירושלמי זה שאם היו פירות לפניו ודעתו לאכלם ונטל אחד מהם ובירך עליו ונפל מידו ונאבד צריך ברכה אחרת על הפירות שיאכל עכ"ל. לפירושם זה יכולים היינו אנו לומר דשפיר נפשט דין דהתורמוס וכן הן דברי הרמב"ם בדין השני אלא דאכתי לא מצינו טעם לדין הראשון בדבריו אין מברכין על האוכל וכו' ואם בירך ואח"כ הביאו לפניו צריך לחזור ולברך ואם דבהא לא יש לדון לזה מדין דהתורמוס שהרי צריך לברך על התורמוס האחר אע"פ שהיה לפניו בשעה שבירך ומכ"ש בזה שלא היה לפניו כשבירך מיהו יש לדחות ולומר דשאני הכא דעכ"פ נתכוין הוא לזה הפרי בעצמו שהביאו לפניו והואיל ויש פנים לכאן ולכאן היה הדבר נשאר בספק מהיכן נלמד זה. והנראה לע"ד דהרמב"ם לא היה מפרש להאי דר' חייא דהכא כפי' התוס' וה"ר יונה והרא"ש שלא יבלע קודם הברכה ומטעמא שמא תפול הפרוסה וכו' וכדלעיל לפי פירושם אלא שלא יברך קודם שיתחיל לבלוע הוא דקאמר וליבעי' דייקא הכי דקאמר אלא בשעה שהוא פורס וכלומר לאפוקי בתחלה אלא בשעה שהוא פורס לאכול ממנו ומטעמא דחיישינן שמא תנטל כל ככר הלחם מידו ולא יכול לאכול מיד ממנו או לאיזה סיבה אחרת שיתיאש מלאכול הימנו ואז אף אם יבא אח"כ זה הככר בעצמו לידו אפ"ה יצטרך לחזור ולברך משום דהוי כמו שלא היה לפניו בשעת הברכה והיינו דקאמר עלה הדא אמרה אהן דנסב עיגולא ובירך עליו והכא (או והוא) לא אתי בידיה כלומר שהלך ליקח עיגול אחד או שנטלו לאכול הימנו ולא נזדמן לו לאכול מיד אחר שבירך עליו לאיזה סיבה שניטל מידו אע"פ שאח"כ נזדמן לו אותו הככר בעצמו צריך למברך עליה זמן תניינות לפי שהככר הסיח דעתו ממנו אחר שבירך עליו בתחלה והשתא שפיר נלמדו שני הדינים
שהביא

פירוש מבעל ספר חרדים

שגונה דלשעבר בעינן שהרי כבר הוציא הלחם הזה מן הארץ שהוא בא להנות ממנו דהא כתיב אל מוציאם ממצרים וכשנאמרה פרשת בלעם כבר יצאו כי פליגי בהמוציא מר סבר לשעבר משמע כדכתיב המוציא לך מים מצור החלמיש ומר סבר עתיד היא כדכתיב המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים וכשנאמר פסוק זה למשה עדיין לא יצאו והמוציא לך מים עדיין היה מוציא כל ימות היותם במדבר (ושם) תירץ המוציא אתכם למ"ד המוציא לשעבר משמע: לפת למה נקרא שמה לפת ודרים נוטריקון: היתה בימי המבול. שהיו בשלוה גדולה: עתידה להיות. כדאמר בש"ס כתובות עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות דכתיב יהי פיסת בר והלפת הגדול רחב צורת פת גדולה עגולה ודומה שם לפת שדומה לו יצא לחם מפותר מן הארץ. ואשכחן דדרשינן שמות כדאמרו למה נקרא שמן קפאין. למה נקרא שמן חרובין. למה נקרא שמן כשפים: מה כר' נחמיה. כלומר אמאי קלסיה דהא שפיר הוה למימר מוציא דלכ"ע הוה לשעבר ולא ליעול נפשיה לפלוגתא: שלא לערב וכו'. כלומר ר' ירמיה ור' זעירא ס"ל דבין מוציא ובין המוציא לשעבר משמע לכ"ע ולא נחלקו בזה כלל אלא בהא פליגי דר' נחמיה חייש לעירוב אותיות ומצריך לומר המוציא דכי אמר בה"י אמ"ה מוציא פעמים מבליע מ"ם של עולם כדאמרינן גבי ק"ש צריך ליתן ריוח בין הדבקין בכל לבבכם ואבדתם מהרה לכך החמיר והפריד בהא ורבנן לא חשו ואמרי' כי אמר המוציא אפיק נפשיה מפלוגתא ולהכי קלסיה: מעתה וכו'. כלומר הא דלא פריכנא מעיקרא בר' ירמיה ור' זעירא דהא איכא עירוב אחר הברכה עצמה כי אמר לחם מן הארץ כי הראוי שנתקן הנוסח לחם המן הארץ הא אין בו הבנה וכיון דלא אפשר לתקן הכי נמי אע"ג דאפשר אין לחוש להכי הוה ס"ד דלא נחלקו אלא אי משמע המוציא לשעבר אי לא: על דעתיה דר' נחמיה. תלמודא מסיים למאי דסלקא דעתין מעיקרא דפלוגתייהו אי משמע לשעבר גם בברכת היין פליגי דר' נחמיה צריך לומר הבורא פרי הגפן דבורא משמע להבא כדמשמע מוציא וכתב רשב"א ופוק חזי מאי עמא דבר דמברך המוציא ובורא פרי הגפן וכתבו התוספות והרא"ש בספר אגודה דסמכו על הירושלמי דאין טעם דהמוציא אלא שלא לערב האותיות כרבי ירמיה ור' זעירא דקלסיה דמאי דאפשר לתקוני מתקנינן ובלחם מן הארץ נקטינן ליבנא דקרא מצמית חציר לבהמה ועשב לעבודת האדם להוציא לחם מן הארץ ועל כן יש לבצוע בשתי ידיו בעשר אצבעותיו כנגד עשר תיבות שבפסוק זה ע"כ: ר' זעירא בעי וכו'. כתב הרא"ש פי' היו לפניו תורמוסין ונטל א' מהן ובירך עליו ונפל מידו מבעיא ליה אם צריך לברך שנית על האחרים: מה בינו לאמת המים. תלמודא פריך מאי קמבעיא ליה פשיטא דאין צריך דהא מצינו בכל יום אדם עומד על אמת המים ומברך ובעוד שמברך הלכו המים ובאו אחרים ושותה ומשני דלא דמי דהתם לכך כוין מתחילה וכו': תני רבי חייא כמו תא שמע דתני וכו' ואמר וכו': בשעה שהוא פורס. כשהוא שלם ולא אחר שבלע: הדא אמרה וכו'. דטעמא דלא יבלע קודם ברכה שמא תפול הפרוסה מידו ותאבד ויצטרך לחזור ולברך על אחרת ויש כאן ברכה לבטלה אבל כשהוא מברך קודם בליעה על כל הפת ברך אם תפול הפרוסה מידו ויפרוס אחרת ולא יצטרך לברך: פוגלא. צנון. וה"ה לכל פירות שהיו לפניו: והוא לא אתי בידיה. שנפל ולא מצאו וצריך לומר ברוך שם קודם שיברך האחרת וי"א שזהו לאחר שאמר אמ"ה אבל אי לא אמר עדיין אלא ברוך אתה יסיים למדני חוקך כדי שיהא כקורא פסוק וכן כתב רמב"ם והטור: עד כזית. אבל פחות מהאי כצר עין ובספר
רוקח

שנויי נוסחאות (סו"ו) קומי ר"ז כד"ו קומי רבי זעירא בכי"ר ליתא. וקלסיה בכי"ר וקלסוה. (סו"ח) דר' נחמיה כד"ו דרב נחמן. דעתייהו כד"ו דעתהון. (סו"ט) ר"ז כד"ו רבי זעורא. (סוי"ב) פוגלא כד"ו עיגולא. (סוי"ג) והוא כד"ו והכא. לידיה כד"ו בידיה. (סוט"ו) יברך בכי"ר וכד"ו יפרום. חננא בכי"ר חנניא.

מהר"ם די לונזאנו

בעי אהן דנסב תורמוסא וכו' ונפל מיניה (נ"ב ונאבד) וכו' כוון דעתו מתחלה. נ"ב פי' א"כ מאי ומשני ת"ש דתני ר' חייא וכו' ואתמר עלה וכו' וא"כ תפשוט בעיא דתורמוס מהכא (א"ה עיין בפי' מהר"א ז"ל):

עמודי ירושלים

אהן דנסב פוגלא כו' עמ"ש המפרש מהרא"פ והוא מדברי הרא"ש. אולם מתוך דברי ר' יוסף בן פלא"ז בתשובתו שבספר פרדס הגדול (סי' ל"ט) הבנתי דפירש דברי הירושלמי דמי שבירך על הצנון שסבר שהוא מתוקן לאכילה ואח"כ הצריכו לתקנו מברך עליו פעם אחרת כשמתקנו ומייתי ראיה מהא דאין מברכין על הפת אלא בשעה שהוא פורס ומדלא תני דמברך על הפת בשעה שהוא פורס ותני אין מברכין כו' אלא כו' משמע דאם בירך קודם הפריסה אין ברכתו ברכה וצריך לברך פעם אחרת. כן נ"ל מתוך דבריו שפירש כן: עד כמה יברך כו' עד כזית כו'. ועי' במראה הפנים ובגליון הש"ס. ובכלבו (סי' כ"ד) הביא הירושלמי הזה בזה הלשון עד כמה יפרום פי' כמה ירצה לאכול ר' חנניא ור' מונא חד אמר כזית וחד אמר פחות מכזית הלכך מברך על פחות מכזית הם ציא עכ"ל. והובא בא"ר (סי' קס"ז סק"ב) ודחה בשביל זה מה דהביא בשם מהרי"ל שצריך לאכול מהמוציא כזית ולפי הפי' הזה אינו מוכרח כל כך. אמנם ראיתי בא"ז ה' ברכת המוציא (סי' קמ"ב) שכ' ותי' אמר בירושלמי עד כמה יפרום. והמגיה מחק שם תיבת יברך והגיה במקומו תיבת יפרום ושנה בזה דכן היתה גירסת הראשונים בירושלמי ר' חנינא כו' מכאן נראה למורי ר' יהודא בר' יצחק דפליגי בפלוגתא דאמוראי דלעיל גבי חביצא דלמר הוי תורייתא דנהמא בכזית ולמר אפי' בפחות מכזית וגבי חביצא קיי"ל כרב ששת דאפי' פירורין שאין בהם כזית מברך עליהן המוציא. וכ"ה בתוס' רי"ח לברכות (ד' ל"ט א') ולפ"ז אין זה ענין לאכילת המוציא כמה שיעורא ונ"ל ראיה למהרי"ל שהמוציא צריך לאכול כזית מרש"י חולין (ד' ז' ע"ב) על מה דאיתא התם ר' פנחס בן יאיר מימיו לא בצע על פרוסה שאינה שלו וז"ל בצע ברכת המוציא שלא רצה לאכול כזית משל אחרים עכ"ל. משמע מזה דהמוציא צריך לאכול כזית:

עמודי ירושלים תנינא

אין מברכין על הפת כו' הדין דנסב פוגלא כו' רוקח (סי' רי"ם) וגרס עיגולא: